

Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG JELENTÉS

A KALOCSAI FEGYHÁZ ÉS BÖRTÖNEN TETT LÁTOGATÁSRÓL

2009. MÁJUS 4–5.

A látogatás során az intézet vezetése és munkatársai a lehető legnagyobb mértékben igyekeztek segíteni a megfigyelők munkáját. Az intézet munkatársai külön kimutatást készítettek, és minden egyéb kért információt és dokumentumot megadtak. Az intézet minden részlegét, körletét lehetőségünk volt megtekinteni.

I. ALAPVETŐ ADATOK, INFORMÁCIÓK

Az ismertté vált bűnelkövetők túlnyomó többsége férfi, a végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték körében pedig még magasabb a férfiak aránya. A női börtönökben kevesebb a durvaság, az erőszak a fogvatartottak, illetve a fogvatartottak és az állomány között. Ez azonban természetesen nem jelenti azt, hogy a női bűnelkövetők között nincsenek brutális bűnözők, hogy női börtönökben nem érvényesül az erőn és az erőszakon alapuló hierarchia. Látogatásunk során néhány elítélt elbeszélése azt valószínűsítette, hogy a felügyelet egyes férfi tagjai durván bántalmazták a fogvatartottakat, bizonyítható bűncselekményre utaló konkrét, nevesített információt azonban nem közöltek az esetleges jogsértésekkel kapcsolatban.

Az intézet írásos válaszában kifejtette: Az „hogy a felügyelet egyes férfi tagjai durván bántalmazták a fogvatartottakat”, a Kalocsai Fegyház és Börtönben szolgálatot ellátó felügyelőket rossz színben tünteti fel, katonai bűncselekmény elkövetésére utal. Egy esetben sem került sor a megjelölt magatartás tanúsítása miatti felelősségre vonásra, jogszabálysértés megállapítására.

A megfigyelők álláspontja szerint a fenti megállapítás valóban alkalmas arra, hogy egyes, meg nem nevezett felügyelőket rossz színben tüntessen fel, a bántalmazás pedig kétségtelenül bűncselekményre utalást jelent. A megfigyelők jelentése azonban nem tartalmaz semmilyen elkövetéssel kapcsolatos konkrét körülményre történő utalást, így az általános megállapítás nem alkalmas senki felelősségének a megalapozására. A megfigyelők tisztában vannak azzal is, hogy az ilyen kijelentések nem ellenőrizhetőek, így adott esetben megalapozatlanok is lehetnek és konkrét tényállítás hiányában még cáfolni sem lehet őket. Azonban a megfigyelők nem tehetnek mást, mint a négy szemközti beszélgetések tartalmát – kérés esetén – anonim módon rögzítik jelentésükben, amit az intézet vezetése saját szakmai meggyőződése és belátása szerint szabadon értékelhet. A megfigyelők tapasztalata az, hogy vannak olyan intézetek, ahol a felügyelettel kapcsolatban egyáltalán nem, vagy csak sporadikusan hangzanak el kritikai megjegyzések, ezen esetekben ezt rögzítjük. Úgy véljük, hogy az ilyen generális megállapítások indokolhatják a személyi állomány szorosabb ellenőrzését, de semmilyen további intézkedést nem indokolnak.

A legsúlyosabb fegyelmi büntetés, a magánelzárás kiszabására 2008-ban 90 alkalommal került sor. A jogszabály a fegyházbüntetésre ítélték esetében harminc napban határozza meg a magánelzárás leghosszabb időtartamát [a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Bvtvr.), 42. § (1) bekezdés]. Csakhogy a magánelzáráson kívül az intézetnek arra is van joga, hogy az elítélt biztonsági elkülönítését rendelje el. Ez az elkülönítés sokszor a magánelzárás büntetés jogerős kiszabását megelőző „vizsgálati fogság”, de az itt töltött idő a magánelzárás időtartamába nem számít bele. A magánelzárással büntetett elítélt a büntetés időtartama alatt nem találkozhat hozzátartozóival, nem vásárolhat az intézet boltjában [Bvtvr. 42. § (6) bekezdés, b) és c) pont]. De többnyire a biztonsági elkülönítést is egyszemélyes zárkában hajtják

vége, ugyanabban a körletben, ahol a magánelzárást, dolgozni a biztonsági elkülönítés idején sem lehet. Eszerint az elítélt magánelzárás jellegű elkülönítésének leghosszabb időtartama ötven napra emelkedhet. A valóságban azonban az intézet elrendelheti az egyszemélyes elhelyezést is, ami ugyan nem büntetés, az eredménye mégis az, hogy az elítéltet elszigetelik társaitól. A fogvatartott ördögi körbe kerül: az elszigeteltség, az igazságtalanság érzete felerősíti az elítélt alkati agresszivitását, újra meg újra konfliktusba kerül a felügyelettel, a magánelzárást biztonsági elkülönítés követi, az elkülönítést magánelzárás. Kalocsán nincs különleges biztonsági körlet, az alagsori egyszemélyes zárkák esetenként mégis quasi kbk-ként működnek az izoláltság foka tekintetében. N. E. november óta van egyfolytában az alagsori elkülönítő körzetben, elmondása szerint egy alkalommal tíz percen belül öt fegyelmi lapot kapott. Kérésünkre az intézet el fogja küldeni a kimutatást az elítéltet sújtó elkülönítések sorrendjéről és indokairól. A folyamatos elkülönítés súlyos problémát vet fel, hiszen az intézet nyilvánvalóan nem tűrheti el egyes elítéltek ismétlődő fegyelemsértéseit, ugyanakkor a tartós elszigetelés embertelen. N. E.-t elkülönítése hónapjai alatt – elmondása szerint – többször is bántalmazták. A múlt évben K. T. zászlós verte meg, az elítélt feljelentése alapján indult eljárást bizonyíték hiányában megszüntették. A múlt év november 28-án történt bántalmazás után csak december 2-án vitték ki a városi rendelőintézetbe. Az ott készült látlelet szerint a vizsgálat orrcsonttörést és vállficamot állapított meg, amelyet testi erő okozott. S. százados azt mondta, a Tökölön megismételt vizsgálat ezeket a sérüléseket nem állapította meg. Néhány nappal a látogatásunk előtt a fogvatartott elmondása szerint M. T. főtörzszászlós ütötte meg, az ügyészi vizsgálat ez ügyben lezárult, a személyi állományi tag felelősségét nem állapította meg. Ebben az ügyben még tart a vizsgálat. L. D. elítélt állítása szerint őt is M. T. bántalmazta, ő is feljelentést tett ellene. Az általános gyakorlat szerint, ha az állomány egy tagja ellen büntetőeljárás indul, a fegyelmi eljárást a büntetőeljárás befejezéséig felfüggesztik. Ha ezt megszüntetik, általában a fegyelmi eljárás is véget ér, holott **ilyen esetben a bv. intézetnek feladata volna, hogy mindent megkísérljen a sérülések keletkezésének kiderítésére, akár önkárosítás, akár egy másik fogvatartott, akár az állomány tagja okozta őket. Az állomány tagjával szemben a belső vizsgálat, ha komolyan végzik, hatékonyabb lehet, mint az ügyészi eljárás.**

Az intézet vezetése kifejtette, hogy N. E. fogvatartott 10 percen belül öt fegyelmi lapot nem kapott – bár valószínűsíthető, hogy így nyilatkozott. A fegyelmi eljárás szabályainak betartásával, minden egyes fegyelmi vétség elkövetése miatt fegyelmi lap kerül kiállítására, azonban annak elbírálása egy eljárás keretében történik, így az elítélt 1 fegyelmi fenytéssel sújtható. A jelentés azon megállapítása, hogy „az alagsori egyszemélyes zárkák esetenként mégis kbk-ként működnek”, azért nem helytálló, mert jogszabály alapján más funkciót tölt be egy kbk-s körlet, mint egy fegyelmi elkülönítő részleg. Nem büntetés-végrehajtási szakemberként, csak szemrevételezés alapján lehetnek közös elemei a két körlettípusnak. Az itt elhelyezett fogvatartottak magánelzárást töltenek, a vonatkozó jogszabályok alapján. Jogszabálysértésre nem került sor. Az intézet vezetésének ezen megállapításait a törvényességi felügyeletet ellátó ügyészi vizsgálatok megállapításai is alátámasztják.

Az intézet vezetése hangsúlyozta továbbá, hogy N. E. fogvatartott elhelyezése, a vele való foglalkozás minden esetben a hatályos jogszabályok alapján történt, az emberséges bánásmód szem előtt tartása mellett.

A kalocsai bv. intézet illetékesei igyekeztek meggyőzni bennünket, hogy Kalocsa kivételesen liberális börtön. Elmondták például: a beszélő időtartama náluk havi kétszer két óra. Valójában ez a két órás időtartam fegyelmező eszközként működik, fegyelemsértés esetén nyomban megvonják, hiszen a jogszabály jóval rövidebb időt ír elő.

Az intézet tájékoztatása szerint azért általános gyakorlat a fegyelmi eljárás felfüggesztése, mivel az 1996. évi XLIII. törvény 131. §-a írja elő, hogy a fegyelmi eljárást a személyi állomány tagja ellen fel kell függeszteni, amennyiben büntetőeljárás is indul. Ha büntetőeljárást megszüntető határozat érkezik, abban minden esetben utalás történik arra, hogy kell-e az ügyben az intézet parancsnokának fegyelmi eljárást lefolytatni. Ilyen esetben a fegyelmi eljárást le kell folytatni.

Az intézet továbbá írásos válaszában kifejtette, hogy a beszélő időtartama a Kalocsai Fegyház és Börtönben (egyszer 2 óra, illetve egyszer 1 óra) attól függ, hogy nevezett dolgozó elítélt, vagy önhibájából nem dolgozó. Fegyelmező eszközként nem alkalmazzák a beszélő megvonását. A Bvtvr.

írja elő azt, hogy amennyiben az elítélt magánelzárás fenyítést tölt, látogatót nem fogadhat, kivéve lelkészt, leendő munkáltatóját, pártfogót, stb. A magánelzárás végrehajtása folytán elmaradt látogatás annak végrehajtása után engedélyezhető.

A szabad levegőn tartózkodást biztosítják, de a sportolási lehetőség igen csekély. A konditerem iránt, mondta S. százados, alig van érdeklődés, a pingpongasztalt csak a „házi”-ként foglalkoztatott férfi fogvatartottak használják.

Az intézet vezetése hozzátette, hogy az annak lehetőségeihez képest a sportolási lehetőségek nem csekély mértékűek, mivel rendelkezésre áll a sétaudvar az ott felállított eszközökkel, kondicionáló terem és egyes lakóhelyiségekben futópad is van. Ezek mind a mozgás népszerűsítését szolgálják. A sétaudvaron évente több alkalommal kerül megrendezésre sportverseny és ügyességi vetélkedő.

A kalocsai bv. intézetben operatív tisztként a Bács-Kiskun megyei Rkp. egy tisztje teljesít szolgálatot. Az intézet elhagyásával járó jutalmazást, amelyet hivatalosan az elítélt lakhelye szerinti rkp. véleményez, a börtönben dolgozó operatív tiszt is véleményezi, S. százados elmondása szerint a rendőrtiszt többnyire ellenzi az eltávozás engedélyezését, véleményét azonban nem indokolja. Ennek a véleményezésnek, sőt általában a rendőri jelenlétnek a bv. intézetben semmiféle jogszabályi alapja nincs, az „operatív” tiszt feladatairól csupán az ORFK-BVOP megállapodásai szólnak.

Létszám

Az intézet befogadóképessége 240 fő, a látogatáskor 271 volt a fogvatartottak létszáma. Az intézet vezetésének becslése szerint az elmúlt évben az átlagos telítettség 120-125%-os volt.

Személyzet létszáma kategóriák szerint

Vezetőség: 12 fő.
Adminisztratív: 24 fő.
Szolgálat: 71 fő.
Orvos: 1 fő.
Ápoló: 6 fő.
Egyéb: 19 fő

FOGVATARTOTTAK KATEGÓRIÁI

Létszámadatok

Specifikus csoportok szerint:

Drogprevenciós részleg: **9 fő**.
Gyógyító-nevelő csoport: **20 fő**.
Átmeneti csoport: **8 fő**.
EVSZ-esek: **7 fő**.

Végrehajtási fokozat szerint

Fegyház: **95 fő**
Börtön: **138 fő**
Fogház: **15 fő**

Előzetes letartóztatottak: 22 fő

Összes jelenlévő fogvatartott közül:

Férfi: 11 fő Nő: 260 fő.

Fogvatartottak megoszlása a biztonsági csoport szerinti megosztásban

I: **18 fő** II: **66 fő** III: **179 fő** IV: **8 fő**

Külföldi fogvatartottak száma: 7 fő (mind női fogvatartott)

RENDKÍVÜLI ESEMÉNYEKRE VONATKOZÓ ADATOK

Az elmúlt évben haláleset nem történt az intézetben.

Egy fogvatartott ellen két alkalommal indult hivatalos személy elleni erőszak miatt eljárás. Első alkalommal 8 hónap, második alkalommal 1 év 6 hónap börtönbüntetést kapott, összbüntetésbe foglalva: 1 év 8 hónap.

Bántalmazás:

Hivatalos eljárásban bűncselekmény miatt az elmúlt évben 3 esetben indult eljárás, mind a három esetben meg lett szüntetve.

Kényszerítő eszközök használata az elmúlt évben típus szerint (testi, bilincs, spray, kutya, fegyver) osztályozva

Testi kényszer:

- fogvatartott társ bántalmazása esetén: 2;
- verekedés megakadályozása érdekében: 12;
- önkárosítás megakadályozása érdekében: 2;
- dühöngő magatartás miatt: 1;
- utasítás megtagadása miatt: 1.

Testi kényszer és bilincs:

- felügyelet elleni támadás miatt: 1;
- felügyelet elleni agresszív magatartás miatt: 1;

- agresszív magatartás miatt: 1;
- utasítás megtagadása miatt: 2;
- önkárosítás megakadályozása miatt: 1 alkalommal.

I. FIZIKAI KÖRÜLMÉNYEK¹

Zsúfoltság

Látogatásunk első napján a fogvatartottak létszáma 271 fő volt. A zárkák száma az elkülönítő, a szabaduló és a befogadó zárkákkal (11 zárka) 85, azaz papíron egy zárkára 3,2 fogvatartott jut. A 8-9 m²-es kis zárkákban valójában általában 4 elítélt tartózkodik, holott négy női elítéltnak 4 m² „nettó” mozgásteret kell biztosítani. A mozgástér meghatározásánál nem vehető figyelembe az azt csökkentő berendezési és felszerelési tárgyak által elfoglalt területet, azaz egy négyszemélyes zárkának becsléseink szerint legalább 20 m²-nek kell lennie. Az elmúlt években a zsúfoltság mérséklődött, S. G. százados, a fogvatartási ügyek osztályának helyettes vezetője szerint jelenleg csak 120 százalékos. A meghallgatások során kiderült, hogy sok kis zárkában csak három fogvatartottat helyeznek el, az üresen maradt negyedik ágyat azonban nem viszik ki a zárkából, mintha az intézet vezetése arra számítana, hogy a létszám ismét emelkedni fog.

A Kalocsai Fegyház és Börtön fogvatartotti létszáma a felettes szerv (Központi Szállítási és Nyilvántartási Főosztály) által ismert és kontrollált, ezen a létszámon változtatni az intézet saját hatáskörben nem tud, mint azt az intézet vezetése írásos válaszában kifejtette. Az épület műszaki adottságai eleve behatárolják, meghatározzák a fogvatartotti zárkák számát, területét. E kettő tényező együttesen határozza meg a bv. intézet mozgásterét, mely így ezek alapján szűkös, differenciálásra csak a törvénynek megfelelően van lehetőség. (Pl.: dohányzási szokásnak megfelelően, végrehajtási fokozat, büntetési kapcsolat, speciális csoportok, dolgozó nem dolgozó fogvatartottak, stb.) A zárka fogvatartotti létszáma és a zárkában lévő ágyak számát az anyagellátó főfelügyelő folyamatosan figyelemmel kíséri, így a „többletágyak” rövid időn belül kikerülnek a zárkából, amennyiben az már fogvatartottak elhelyezését nem szolgálja.

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (BVOP) a jelentés kapcsán kifejtette: osztja azon véleményt, hogy „a bv. intézetekben tapasztalható zsúfoltság folytán meglévő mozgástér hiánya miatt nem a büntetés-végrehajtási szervezet a felelős”. A BVOP tájékoztatásában jelezte ugyanakkor, hogy a kialakult helyzetet nem lehet elfogadni, így 2008 őszétől működtetnek egy, a bv. intézetek telítettségét kiegyensúlyozó programot, mely külön stratégiát határoz meg a jellemzően túlszűfolt bv. intézetek telítettségét mutatóinak csökkentésére.

A BVOP a jelentés kapcsán jelezte továbbá, hogy a női fogvatartottak elhelyezése speciális. Mivel mindössze 6,5–7%-át teszik ki a fogvatartotti populációnak, a fogva tartásukra hivatott bv. intézetek száma meglehetősen alacsony. Ide nem értve az előzetes letartóztatás foganatosítására szolgáló és megőrzést végrehajtó megyei intézeteket, a fiatalos női elítéltek a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben, míg a felnőtt korú női elítéltek a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben (Mélykúton), a Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben, illetve a vizsgálat tárgyát képező Kalocsai Fegyház és Börtönben nyernek elhelyezést. Ezen szűk kereteket is tovább árnyalja, hogy a Kalocsai Fegyház és Börtön az egyetlen klasszikus „zárt” rezsimű női intézet, ahol általában a fegyház fokozatú és a hosszabb tartamú, börtön fokozatú szabadságvesztésre ítélt, illetve a büntetés-végrehajtás rendjével szembe forduló női elítélteket el lehet helyezni. Ilyen tekintetben sok női fogvatartott kizárólagos elhelyezési lehetősége Kalocsa.

Jelenleg a Kalocsai Fegyház és Börtön telítettsége nyilvántartott létszámát tekintve 6%-kal, míg a ténylegesen jelenlévők létszámát alapul véve csupán 1%-kal haladja meg a bv. szervezet összesített, 135%-os átlagos telítettségi szintjét. Ez alapján elmondható, hogy bár rendeltetése speciális,

¹ A zsúfoltsággal és a fizikai körülményekkel kapcsolatos álláspontunkat kifejtjük e jelentés „A panaszokból lezúrhozó általános észrevételek” című részében.

túltöltöttsége mégsem haladja meg szignifikánsan az országos átlagot. A BVOP a továbbiakban kifejtette: annak elismerése mellett, hogy a jogalkotó a női fogvatartottakra vonatkozó speciális szabályok között megnövelt mozgástér biztosítását írja elő, meg kell említeni, hogy az adott infrastruktúrával kell gazdálkodni az egyre növekvő fogvatartotti létszám elhelyezésekor. A BVOP tájékoztatása szerint a látogatás időpontja és 2010 júniusa között csak a női fogvatartottak száma 127 fővel (13,5%-kal), 944 főről 1072 főre növekedett.

A BVOP a jelentés kapcsán a fentiek mellett a következőket jegyezte meg: „A jelen feszes költségvetési helyzetben és társadalmi, politikai környezetben rövid- és középtávon sem számolhatunk az elhelyezési lehetőségek jelentős bővülésével, illetve az elhelyezendő fogvatartottak számának csökkenésével, így az elhelyezési körülmények tartós javulásával sem.”

Befogadás, zárkák, kapcsolódó körülmények

A fogvatartottak befogadásakor tájékoztatást kapnak a kényszerítő eszközökkel kapcsolatos szabályokról, az általános tűz- és balesetvédelmi rendelkezésekről, a kapcsolattartás szabályairól, valamint a fogvatartott nyilatkozik dohányzási szokásairól. A befogadott fogvatartottak a felkészítő részleg programjának keretében kapnak részletes tájékoztatást az intézeti rendszabályok jogairól és köteleességeikről.

A zárkacsarnokban és az étkezdében lévő kis zárkákban nincs elkülönített, külön szellőzésű WC, a többi zárkában az intézet ezt tudja biztosítani.

A BVOP egyetértett a megfigyelőknek a WC-vel kapcsolatos aggályaival, de emellett kiemelte, hogy az elmúlt időszakban több bv. intézetben – ahol az építészeti adottságok megengedték – megtörténtek a leválasztások (pl. a Hajdú-Bihar Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben). A BVOP tájékoztatása szerint a rendelkezésre álló anyagi források függvényében továbbra is keresik a helyzet megfelelő megoldásának a lehetőségeit.

Kéthetente cserélik valamennyi fogvatartott ágyneműjét és törülközőjét.

Börtön és fogház fokozatban, valamint a speciális rezsimekben (átmeneti csoport, gyógyító- nevelő csoport, drogprevenációs körlet, EVSZ) a zárkaajtókat nyitva tartják, fegyház fokozatban a jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően az ajtókat zárva tartják.

Előzetesen letartóztatott és nem jogerős fogvatartottak esetében nyitástól zárásig zárva tartják az ajtókat.

A TMK műhelyben foglalkoztatott jogerős férfi fogvatartottak esetében a napirendben meghatározott „nyitott körlet” idején nyitva tartva.

A jogszabály szerinti egy óra szabadlevegőn tartózkodást valamennyi fogvatartott részére biztosítja az intézet az elkülönítésre vonatkozó rendelkezések fgyelembevételével.

Fürdés

A központi fürdőhelységben: „nem dolgozó” fogvatartottak hetente két alkalommal, műszakos fogvatartottak szintén heti két alkalommal fürödhetnek. Az intézeti konyhán illetve a mosodában és a raktárban foglalkoztatott fogvatartottak naponta a munkahely területén fürdenek.

Egészségügyi okok miatt illetve a munkahely típusa (szabászat, mezőgazdasági munkát végzők pl. :) okán az erre engedéllyel rendelkezők naponta.

A TMK-ban foglalkoztatott férfi fogvatartottak naponta fürdenek.

A meleg víz kellő mennyiségben rendelkezésre áll, a zárkákban van folyó meleg víz.

Egy fogvatartott sérelmezte a heti többszöri, kötelező fürdést, állítása szerint a tisztálkodást a zárkában is meg tudja oldani, míg úgy véli, hogy a fürdő – állapota miatt – nem alkalmas a fürdés lebonyolítására. A bv. intézet házirendje a fürdést kötelezővé teszi: „heti kettő alkalommal lehetővé tesszük a fürdőben zuhanyozást, a fürdetéseken való részvétel kötelező.”² A Helsinki Bizottság eddigi látogatásai során sok fürdéssel kapcsolatos panaszt hallottunk, de az eddigi panaszosok kevesellték a fürdés számát, úgy vélték, a kevés fürdési lehetőség veszélyezteti személyi higiéniájukat. A panasz kapcsán merült fel először, hogy vajon kötelezhetőek-e a fogvatartottak fürdésre? A személyi higiénié vajon csak a fürdőhelyiségben való fürdés révén biztosítható?

A 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól úgy rendelkezik, hogy az elítéltek részére biztosítani kell a tisztálkodáshoz szükséges feltételeket, és meg kell követelni a személyi tisztasági előírások betartását,³ illetve az elítéltek részére hetente legalább egy alkalommal - a szennyező munkaterületen dolgozóknak naponként, munka után - meleg vizes fürdést (zuhanyozást) kell biztosítani. Az intézet lehetőségeihez képest a naponkénti fürdést valamennyi dolgozó elítéltre, illetve az elítélt nőkre is ki kell terjeszteni.⁴ Egyértelmű a jogalkotó szándéka: azzal, hogy a fürdés gyakoriságának minimumkövetelményeket meghatározza, csak a gyakoribb fürdés irányába engedve meg eltérést, a fogvatartottak számára minél több fürdési lehetőséget kíván biztosítani. Ezt támasztja alá az a rendelkezés is, hogy az elítélt köteles a büntetés-végrehajtás rendjét, biztonsági és higiéniai követelményeit megtartani.⁵ A fürdési szabályok betartása és betartatása természetesen nemcsak a büntetés-végrehajtás kötelessége, és nemcsak fogvatartotti kötelezettség, hanem a közegészségügyi-higiénés előírások betartásának legfőbb eszköze, a fogvatartotti populáció elemi érdeke is, akik egymással összeforva élnek mindennapjaikat, és joguk van a higiénés szabályoknak megfelelő feltételek között tölteni büntetésüket. Álláspontunk szerint tehát kötelezővé tehető a személyi higiénié betartása. Továbbra is kérdés, hogy a folyó meleg vízzel ellátott zárkában megoldható-e a tisztálkodás, úgy, hogy a higiénié követelmények ne sérüljenek. Álláspontunk szerint nem. Ebből a szempontból tehát a fogvatartotti panasz nem megalapozott.

A jogszabályok mindazonáltal egyértelműen rögzítik, az intézet feladata, hogy a tisztálkodásra szolgáló helyiségek, eszközök, valóban alkalmasak legyenek a fürdésre. A Bvtvr. szerint az elítélt jogosult a higiéniai feltételeknek megfelelő egészséges elhelyezésre,⁶ a 30/2003. (VII. 18.) IM-ESzCsM együttes rendelet szerint a bv. intézeteket tisztán kell tartani. A megfigyelők a látogatáskor több fürdőhelyiséget megtekintettek. Amellett, hogy több fürdőhelyiség is felújításra szorul, a higiénés viszonyokkal kapcsolatosan nem észleltek problémát.

III. ORVOSI ELLÁTÁS

Orvosi ellátás

Az intézet minden dolgozója, a vezetőktől az egészségügyi személyzet képviselőiig, rendkívül udvarias és segítőkész volt a Bizottság orvos munkatársával, ez nagyban megkönnyítette munkáját.

Az intézet tájékoztatása szerint a fogvatartottak egészségügyi állapotát, ha nincs panasza, munkaalkalmassági szempontból vizsgálják, erre évente egyszer kerül sor, illetve ha más munkakör betöltésére jelölik ki.

Egészségügyi indokból a betegszobán különítik el a fogvatartottat, ha orvosi-nővéri ellátásra szorul, fertőző beteget (pl.: rühes, tetves stb.) a fertőző elkülönítőben helyezik el. Bizonyos fertőző betegségek miatt nem szükséges a betegek elkülönítése (pl.: Hepatitis C, mert csak vér útján terjed).

² A Kalocsai Fegyház és Börtön Házirendje III/7. b)

³ 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól, 150. §

⁴ 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól, 151. § (1) bekezdés

⁵ Bvtvr. 33. § c) pont

⁶ Bvtvr. 36. §

A HIV fertőzötteket külön intézetben, külön körleten tartják fogva Tökölön, az intézet fennállása óta HIV fertőzöttet még nem találtunk. Az előzetes, nem jogerős fogvatartottakat kérésükre, és ha az egyéb feltételeknek megfelelnek (eü. alkalmasság) az intézet munkába állítja.

Az intézetben egy fő főállású házi orvos, (tüdőgyógyászati és folyamatban lévő üzem egészségügyi végzettséggel), minden nap munkaidőben érhető el. Hetente egyszer pszichiáter és nőgyógyász, hetente kétszer fogszakorvos, szájsebész jár be az intézetbe. Egyéb szakorvosi ellátást a helyi rendelőintézetben biztosítunk a fogvatartottaknak.

A fogvatartottakat tájékoztatják arról, milyen gyógyszert kapnak, ezt általában már a pszichiáter megteszi. Ha elmulasztja, az intézet orvosa, illetve a nővérek pótolják.

Az ápolószemélyzet hat főből áll, közülük öten máris szakképzettek (4 fő felnőtt szakápoló, egy üzem-egészségügyi, egy pedig ideggondozói szakképzettséggel rendelkeznek), a hatodik jelenleg végzi szakképesítést adó tanulmányait. A nővérek 2x12 órában (reggel 6-tól este 6-ig ill. este 6-tól reggel 6-ig) teljesítenek szolgálatot, naponta háromszor osztják a gyógyszert, rosszul, egészségügyi panasz esetén pedig soron kívül a helyszínre sietnek, és szükség szerint intézkednek. (Saját hatáskörben ellátják a beteget, pl. fájdalomcsillapítót adnak, vagy beosztják a panaszos fogvatartottat az orvosi rendelésre, vagy ha szükséges, – pl. éjszakai szívroham – kihívják az orvost.) Az intézet tájékoztatása szerint **gyakran előfordul, hogy nehezen tudják elfogadtatni a különböző gyártású, azonos hatóanyagú gyógyszereket (a kiírt gyógyszer helyett a patikának jogában áll azonos hatóanyag tartalmú olcsóbb készítmény expedálása).**

A főnővér bemutatta a Bizottság munkatársainak az egészségügyi körletet, ami elég tágas orvosi rendelőből, nővéröltözőből, orvosi-főorvosi szobából, valamint fogorvosi rendelőből áll. A nőgyógyászati vizsgálat szintén az orvosi rendelőben történik, időben elkülönítve. Az orvosi rendelő az ÁNTSZ által kötelezően előírt alapfelszereltséggel rendelkezik, van egy kis EKG- készülékük is. Szakvizsgálatokra, laborvizsgálatokra, röntgenre a Városi Kórházban vagy a Büntetés-végrehajtás Központi Kórházában, Tökölön van lehetőség. A fekvőbetegek ellátása céljából betegszobával, valamint fertőző-elkülönítővel is rendelkezik az intézet, ez utóbbit többnyire a fogvatartottak által szállításkor „begyűjtött” élősködők (tetű, rüh) eltávolítására (ill. eltávolításáig) veszik igénybe.

A bv-ben gyógyító-nevelő csoport működik, valamint drogprevenciós és átmeneti csoport is. Érdekes volt számomra, hogy míg a drogprevenciós csoport tagjai derűlátón és bizakodva töltötték napjaikat, addig az átmeneti csoport tagjai, a közeli szabadulás reménye ellenére (vagy talán épp azért?) nagyfokú szorongásról és bizonytalanság-érzésről számoltak be.

A Helsinki Bizottság látogatása során a 271 aktuálisan fogvatartott személy közül összesen hárman jeleztek egészségügyi ellátással kapcsolatos panaszt.

L. D. – Csak a panasz orvosi részére szorítkozva: március 22-én ollót nyelt. Megröntgenezték, kapott hashajtót, mégsem jött ki az olló. Szeretne Tökölre kerülni, hogy megoperálják, és eltávolítsák az ollót.

A főorvos úr a következőkről számol be: szombat este 9-kor szóltak neki, hogy a fogvatartott lenyelt egy ollót. Ő felhívta az endoszkópos ügyeletet, akik azt javasolták, készítsessen röntgent, mivel nem célszerű az éles tárgyat a nyelőcsövön át visszahúzni, kevésbé kockázatos, ha végigmegy a bélrendszeren, és természetes úton távozik. Másnap, vasárnap Kalocsán elvégezték a röntgenvizsgálatot, ami igazolta, hogy a fogvatartott egy fél körömmollót és egy körömcspitetőt nyelt le, ezek a belekben tartózkodnak. Mivel sürgős beavatkozásra nem volt szükség, a fogvatartottat a hétfői körszállítással szállították át Tökölre. Ott egy héten át ellenőrizték, majd – miután a megismételt röntgenvizsgálat során a csiptető már kiürült, s az ollót a vastagbél leszálló ágában, a végbélhez közel találták, visszaküldték Kalocsára, azzal, hogy az olló távozása természetes úton a közeljövőben várható. A főorvos épp telefonbeszélgetésünk délelőttjén látta újra a panaszost, és – bár elmondása szerint hasa puha, betapintható volt, (ami azt jelenti orvosi nyelven, hogy nem utal semmi jel arra, hogy sürgős műtetre lenne szükség) – megígérte neki, hogy másnap ismét megröntgenezik, s ha a lelet pozitív, vagyis még mindig nem ürült ki az olló, akkor visszautalja Tökölre.

L. Zs. – L. D. édesanyja, akit korábban mellrák miatt operáltak.

Szeretne átkerülni Kalocsáról Tökölre, mert elmondása szerint hetente egyszer utókezelést kap, és rendszertelen időközönként a Kékgolyó utcai Országos Onkológiai Intézetbe is kell mennie, s mindezt Tökölről egyszerűbb lenne kivitelezni.

A dokumentációja szerint a mellrák bizonyos eseteiben előírt injekciót (Tamoxifen nevű hormonszerű készítmény) kap heti egy alkalommal, amit Kalocsán adnak be neki. Ehhez nem szükséges kórházi kezelés. Háromhavonta kell mennie a Kékgolyó utcába kontrollra, legfőképpen azért, mert ezt az injekciót csak onkológus írhatja fel, és egyszerre csak háromhavi adagot lehet felírni.

A főorvos hozzátette, ez az asszony elmondta neki, azért szeretne elkerülni Kalocsáról, mert „nem bírja végignézni, miket művel a lánya”. Emiatt kérvényezte is, hogy szállítsák át Pálhalmára. A kérvényt a főorvos támogatólag aláírta.

N. E. – Elmondása szerint 2008. november 28-án bántalmazták, azonban orvos csak december 2-án látta. A látélet, illetve az elvégzett szakvizsgálat (rtg, gégeészet) orrtörést, vállficamot állapított meg, mégsem történt semmi.

Az ő esetében a főorvos a következőket mondta el (A számítógépes rendszerben visszakeresve sorban az eseményeket.):

November 28., péntek este volt, ekkor az ügyeletes nővér látta az elítéltet, aki az ügyeleti naplóba a következő látéletet írta: „Mindkét csuklóján 3-3 cm hosszú haematoma (véraláfutás), egyéb sérülés nincs.”

December 1-jén, hétfőn került a főorvos elé (kérdés, történt-e közben további incidens, vagy talán addigra vált láthatóvá a péntek esti bántalmazás eredménye), aki másnapra (dec. 2.) átszállította Kalocsára. Ott előbb a traumatológián orr- és vállröntgent készíttettek, majd orrcsonttörés miatt átküldték a gégeészetre. A gégeész nem végzett beavatkozást, de véleményében utalt rá, hogy esetleg Baján vagy Tökölön kórházi körülmények közt szóba jöhet a repozíció. (A vállficama nem olyan jellegű volt, amit műteni kellett volna.) Ezt követően elküldték Tökölre. Másnap (dec. 3.) Tökölön a sebész a következőt írta: „... Az orrcsont kp. harmadában kötőszövetes callussal gyógyuló régi törése van...” – vagyis a rtg-eltérést nem tartotta friss törésnek. Gondolom, a kalocsai gégeész véleménye, javaslata miatt küldte át mégis az elítéltet a gégeészeti rendelőbe. Itt azonban várni kellett volna, amire az elítélt nem volt hajlandó, aláírta, hogy nem egyezik bele a gégeészeti vizsgálatba. (Ezzel kapcsolatban a főorvos megjegyezte, hogy N. E. gyakorta visszautasítja a magas vérnyomására adott gyógyszerek bevitelét is, közben azonban nem hajlandó aláírásával igazolni, hogy nem fogadja el a gyógyszert, így az ő esetében az ápolók egy füzetbe vezetik, hogy épp hajlandó volt-e bevenni az aktuális gyógyszerét, vagy sem. Ugyanakkor olyan gyógyszereket követel, amelyek nem járnak neki, ilyen ürüggyel rendszeresen „veri a tamtamot”, és általában keresi az alkalmat, hogy kötözködhessen és „balhézhasson”.) Azóta már háromszor volt Tökölön, ebből a második alkalommal, dec. 11-én megengedte, hogy megvizsgálja a gégeész, aki a következőket írta: „A látott elváltozás érdemi eltérést nem okoz. Repozíció csak maximum négynapos törés esetében javasolt.” – Tehát szükség is lett volna beavatkozásra, azzal szerinte már elkéstek. (Ekkor egyébként már nőgyógyászati panasz miatt járt Tökölön.)

A Bizottság orvos munkatársa szerint orvosi szempontból megfelelő a fogvatartottak ellátása, és akiknek panaszuk volt, azok sem az orvosra panaszkodtak, hanem inkább a fogvatartókkal, az örökkel, vagy egyáltalán magával a fogva tartás tényével kapcsolatban volt kifogásuk, panaszuk.

IV. FENYÍTÉSEK, JUTALMAZÁS, KÉRELEM

Magánelzárás

2008 során magánelzárás büntetést fegyház végrehajtási fokozatban 44, börtön végrehajtási fokozatban 41, fogház fokozatban 5, előzetes nem jogerősök esetében 3 alkalommal alkalmazott az intézet. A magánelzárás végrehajtása előtt a fogvatartott minden esetben egészségügyi vizsgálaton vesz részt, a vizsgálat megtörténtét az egészségügyi szakszolgálat a fegyelmi lap 3-as számú

mellékletén és a FAR-ban dokumentálja. A magánelzárást töltő fogvatartottak is jogosultak napi egy órát szabad levegőn tartózkodni.

2008-ban **kimaradást** három alkalommal, **rövidtartamú eltávozást 97** alkalommal engedélyezett az intézet. Mint az ország valamennyi büntetés-végrehajtási intézetében, az eltávozással járó jutalmazás a kalocsai börtönben is rendkívül ritka. EVSZ-es 7 fő, átmeneti csoportban 8-an vannak. Tudjuk, hogy a büntetés-végrehajtási politika 1998-ban változott meg, akkortól számolták fel a Döher-ügy ürügyén T. F. országos parancsnoksága idején bevezetett liberális reformokat. A 2002-ben ismét kormányra került szocialista-liberális koalíciónak szakmailag kellett volna értékelnie a reformokat, és a túlzásokat a 90-es évek tapasztalatai alapján lenyesegetve helyre kellett volna állítania a hasznosnak bizonyult részeit. Ez elmaradt, jelenleg a politikai klíma semmilyen reformnak nem kedvez. Az eredmény az, hogy az elítéltek a magyar börtönöket büntetésük végrehajtása alatt jóval ritkábban hagyhatják el, mint a francia, a német vagy akár az olasz fogvatartottak. Holott az elítéltek jutalmazásának, s ennek révén nevelésének, illetve a fegyelem fenntartásának leghatékonyabb eszköze az eltávozás engedélyezése.

Az eltávozások lehetőségeit (rövid tartamú eltávozás, kimaradás, EVSZ-es fogvatartott esetében hétvégi eltávozás, súlyos beteg hozzátartozó meglátogatása) jogszabály rögzíti. Ezen jogszabályok részletesen leírják, hogy milyen feltételeknek kell teljesülnie ahhoz, hogy a fogvatartott az intézetet a fenti jogcím valamelyikén elhagyja. Az intézet vezetője a nevelő előterjesztése, a szakterületek véleményezése után dönt az eltávozás engedélyezéséről. A jogszabály adta lehetőségekhez, illetve az elítélt személyi körülményeihez képest az intézet elhagyások száma 2008-ban 100 alkalom volt. Ez az adat nem alkalmas arra, hogy statisztikai adatként kezeljük, így pusztán a számadatból azt a következtetést levonni, hogy az sok vagy kevés, nem lehet. Nem célszerű összehasonlítani más országok gyakorlatával a magyarországi intézet elhagyási adatokat. Lehet, hogy a jelentésben említett országokban (Franciaország, Németország, Olaszország) valóban gyakrabban hagyják el a büntetés-végrehajtási intézetet az elítéltek, de találunk olyan európai országokat, amelyekhez viszonyítva a Kalocsai Fegyház és Börtön adatai jóval kedvezőbbek.

V. KAPCSOLAT A KÜLVILÁGGAL, VÉDŐVEL

A fogvatartott havi egy alkalommal fogadhatja engedélyezett hozzátartozóit két óra időtartamban. A beszélő ütemezéséről, annak időpontjairól a fogvatartottakat a faliújságokon tájékoztatják. A látogatás szombati napon 8 órától 11.45-ig zajlik le. A látogatófogadás az intézetben, az étkezdében történik, asztal mellett ülve. Élelmiszer bevitelére nincs lehetőség, de a hozzátartozók a látogatás napján hagyhatnak az intézeti boltban maximum 12.000 Ft-ot, melyet a fogvatartott a látogatást követően személyes szükségleteire elvásárolhat. A beszélő során lehetőség van fizikai kontaktusra, kiskorú gyermekeiket a fogvatartottak ölbe vehetik. Hétköznap is tartható különleges beszélő. A beszélőt külön erre a célra szolgáló helyiségben motozás követi.

A fogvatartottak havonta két alkalommal kaphatnak élelmiszercsomagot, és negyedévente a dolgozó fogvatartottak egy, a „nem dolgozó” kiétkezésessel nem rendelkezők két alkalommal fogadhatnak tisztasági csomagot. Ezen kívül amennyiben a fogvatartott szervezett képzésben vesz részt, vagy tudottan önképzést folytat, egyéni igénye alapján írószer- tanszer csomag kiadható részére.

A fogvatartottak a hét minden napján telefonálhatnak, az alábbi időpontokban:

Hétfő- péntek: 8-11 és 15-17 óra között.

Munkaszüneti és ünnepnapokon: 8-11 és 14-17 óra között.

Az engedélyezett beszélgetések hossza maximum 5 perc. A fogvatartott óránként 15 perc, naponta összesen 30 perc beszélgetést folytathat.

A védővel való beszélő időtartama nem korlátozott. Általában hivatali munkaidőben zajlanak az ügyvédi beszélők, egy külön erre a célra rendszeresített helyiségben.

Kiétkezésre havonta két alkalommal, egy fő- és egy pótkiétkezés alkalmával van lehetősége a fogvatartottaknak. A kiétkezés időpontjairól a fogvatartottak a faliújságon keresztül tájékoztatást

kapnak. Sok panasz hangzott el a fogvatartottaktól a bolt áraival kapcsolatban, tapasztalataink szerint az árak összességében nem magasabbak más bv. intézetben működő boltok árainál.

A fogvatartottak kérelmi lapon fordulhatnak a pártfogóhoz. A pártfogó az ügyek számától függően havi egy vagy két alkalommal tart meghallgatást az intézetben. A fogvatartottak személyesen beszélhetnek vele problémáikról. Negyedéves gyakorisággal végzi a pártfogó a szabadulás előkészítésével kapcsolatos feladatait, illetve munkaértekezlet keretében tájékoztatja a nevelőket a folyamatban lévő, illetve lezárt ügyekről.

A bv. ügyész általában havi két alkalommal tesz látogatást az intézetben, a fogvatartottak kérelmi lapon jelentkezhettek nála meghallgatásra. A fogvatartotti meghallgatások után egyéb törvényességi, bánásmóddal kapcsolatos stb. ellenőrzéseket végez.

VI. MŰVELŐDÉS, SZÓRAKOZÁS, OKTATÁS, SPORT

A fogvatartotti szabadidős programok elsődleges színtere az intézeti Kultúrkörlet, megfelelő időjárási körülmények esetén a sétaudvart is igénybe veszik. A zárkákban televíziókészülék rendelkezésre áll (kábeltevé). A fogvatartottak rendelhetnek újságot, igénybe vehetik az intézeti tankonyhát és a könyvtárat is. A részükre szervezett programokról (koncert, táncház, színi előadás stb.) a megfelelő intézeti fórumokon keresztül tájékoztatva vannak.

Az intézet művelődési és szórakozási lehetőségeit a biztonsági előírásokra figyelemmel az előzetesen letartóztatottak is igénybe vehetik.

Az intézetben általános iskolai oktatásban részt vehetnek a fogvatartottak (1-8. osztályig). Az általános iskolai oktatás mellett különböző szakképzéseket indítottak, a látogatáskor gyorséttermi- és ételaladó szakképzés folyt, melyben 18 fő vesz részt.

A vallási szertartások színhelye az intézeti kápolna. A vallási foglalkozásokat az intézeti főállású lelkész koordinálja. A fogvatartottak részére a vallásgyakorlás a jogszabályok szerint biztosított.

Az intézeti könyvtárat a fogvatartottak nevelői kísérettel és heti beosztás alapján látogathatják. Kivételesen ez alól az átmeneti csoportba és az EVSZ hatálya alá tartozó fogvatartottak, akik napi rendszerességgel használhatják a könyvtárat.

A fogvatartottak nevelői felügyelettel használhatják az intézeti konditermet, heti beosztás alapján. Emellett a sétaudvaron elhelyezett sporteszközöket is igénybe lehet venni a szabadlevegőn tartózkodás alatt.

A fogvatartottak hetente egyszer kereshetik fel – saját költséjükre – az intézet fodrászát.

VII. MUNKÁLTATÁS

Az előzetes, nem jogerős fogvatartottakat kérésükre, és ha az egyéb feltételeknek megfelelnek (eü. alkalmasság) munkába állítják.

Van lehetőség külső munkahelyen történő munkavégzésre, jelenleg 3 fő EVSZ-es fogvatartott a Kalocsai Városi Tűzoltóságon végez takarítási munkákat munkanapokon 8-tól 12-ig. Idényjelleggel mezőgazdasági és egyéb munkavégzésre is van lehetőség pl.: Fűszerpaprika Kutató, Berta Bt., Karamell Rt.

Fogvatartotti panaszként hangzott el, hogy aki munka mellett tanul is, gyakran kevesebb pénzt kap, mint aki csak dolgozik, nem kaphat ösztöndíjat, csak munkabérben részesülhet. Az intézet a jogszabályoknak megfelelően jár el, hiszen a 6/1996 (VII. 12.) IM rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól kimondja, hogy „az alapfokú oktatásban, a szakképzésben vagy továbbképzésben részt vevő elítéltet – ha nem állították munkába – a képzés

ideje alatt az alpmunkadíj egyharmadának megfelelő pénzbeli térítés illeti meg.⁷ Mindazonáltal álláspontunk szerint a jogszabály diszkriminatív, aránytalanul sújtja a dolgozó fogvatartottakat.

⁷ 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól, 132. §

EGYÉNI MEGHALLGATÁSOK

A panaszokból lesűrhető általános észrevételek:

A jelentésben már korábban írtuk, hogy vannak olyan 8-9 m²-es kis zárkák ahol általában négy elítélt tartózkodik, vagyis a szabad mozgástér becsléseink szerint nem éri el a másfél négyzetmétert sem. Ezekben a zárkákban a WC-nek nincs külön szellőzése, amely tovább rontja az elhelyezési körülményeket.

A szabadságvesztés és előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet (a továbbiakban: IM rendelet) 137. § (1) bekezdése szerint „a zárkában (lakóhelyiségben) elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítéltre legalább hat köbméter légtér, és férfi elítéltek esetén három négyzetméter, a fiatakorúak, illetve a női elítéltek esetén három és fél négyzetméter mozgástér jusson”. Ugyanezen szakasz (2) bekezdése szerint „a mozgástér meghatározása szempontjából a zárka (lakóhelyiség) alapterületéből az azt csökkentő berendezési és felszerelési tárgyak által elfoglalt területet figyelmen kívül kell hagyni”.

Az előzetes letartóztatásukat töltők vonatkozásában az IM rendelet 233. §-a kimondja: „az előzetes letartóztatás végrehajtására a rendelet szabadságvesztésre vonatkozó szabályait az e fejezetben foglalt eltérésekkel megfelelően alkalmazni kell”; az IM rendelet előzetes letartóztatottakra vonatkozó 239. § (1) bekezdése szerint pedig a „zárkában (lakóhelyiségben) elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy személyenként lehetőség szerint legalább tíz köbméter légtér és négy négyzetméter mozgástér jusson”. E jogszabályi rendelkezésekből egyértelmű, hogy bár az előzetes letartóztatottak vonatkozásában *lehetőleg* az általánosnál nagyobb mozgástérrel kell biztosítani, az IM rendelet 137. § (1) bekezdésében foglalt, az egy fogvatartottra jutó légtér- és mozgástérminimum az ő esetükben is alkalmazandó.

Amennyiben a fenti jogszabályi követelmények nem teljesülnek a gyakorlatban, az a Magyar Helsinki Bizottság álláspontja szerint a fogvatartottak személyhez fűződő jogainak sérelmét jelenti: sérül egyrészt a fogvatartottak mozgásszabadsághoz való joga, illetve személyi szabadságukat is jogellenesen korlátozzák.

Az IM rendelet 135. § (2) bekezdése szerint „[...] A zárkában folyóvízzel ellátott mosdót, illetve – az ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsító elítéltek elhelyezésére kialakított zárka kivételével – elkülönített, lehetőség szerint önálló szellőzésű WC-t kell létesíteni.” Ez a jogszabályhely tehát a zárkában a WC elkülönítését kötelezően létrehozandóként írja elő.

Az Alkotmány 58. § (1) bekezdése szerint „mindenkit, aki törvényesen tartózkodik Magyarország területén – törvényben meghatározott esetek kivételével – megillet a szabad mozgás és a tartózkodási hely szabad megválasztásának joga, beleértve a lakóhely vagy az ország elhagyásához való jogot is”. A büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet 1. § (1) bekezdése szerint „büntetés és intézkedés csak a bíróság jogerős határozata alapján, jogszabályban meghatározott módon hajtható végre”. Ugyanezen jogszabály 2. § (1) bekezdése szerint „az elítélttel szemben csak az ítéletben és a törvényben meghatározott joghátrányok alkalmazhatók”. Az IM rendelet 36. § (1) bekezdés a) pontja szerint a fogvatartott jogosult „a higiéniai feltételeknek megfelelő egészséges elhelyezésre [...]”. A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 76. §-a szerint „a személyhez fűződő jogok megsértését jelenti különösen [...] a személyi szabadság jogellenes korlátozása”.

A hivatkozott jogszabályi rendelkezések összevetéséből álláspontunk szerint megállapítható, hogy a fogvatartott mozgásszabadsághoz való alkotmányos joga csak a törvényben meghatározott esetekben korlátozható, és a korlátozás csak jogszabályban meghatározott módon történhet. Nem a jogszabályban meghatározott módon történik a korlátozás, ha nem biztosítják a fogvatartottak számára a jogszabályban előírt nagyságú légtérrel és mozgástérrel.

A fentiek mellett álláspontunk szerint sérül a fogvatartottak emberi méltósághoz való joga is.

Az Alkotmány 54. § szerint „(1) A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani. (2) Senkit nem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni, és különösen tilos emberen a hozzájárulása nélkül orvosi vagy tudományos kísérletet végezni.” A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 76. §-a szerint „a személyhez fűződő jogok megsértését jelenti különösen [...] az emberi méltóság megsértése”.

Álláspontunk szerint önmagában is sérti a fogvatartott emberi méltósághoz való jogát, illetve megalázó bánásmódnak minősül az, hogy a fogvatartása során olyan zárkában kerül elhelyezésre, amelyben nincs – a jogszabály szerint kötelezően előírtakkal ellentétben – a WC elkülönítve, így arra kényszerül, hogy ilyen irányú szükségleteit rendszeresen gyakorlatilag zárkatársai közvetlen jelenlétében kell kielégítenie. Az azonban, hogy ez a körülmény együttesen áll fenn a személyi szabadság jogellenes korlátozásával a körülmények hatásának összeadódása folytán még inkább megvalósítja a fogvatartott emberi méltóságának sérelmét, és egyúttal embertelen, emberhez nem méltó bánásmódnak is minősíthető.

A Magyar Helsinki Bizottság álláspontját a bíróságok is osztják: jogerősen elmarasztaltak egy büntetés-végrehajtási intézetet, amiért nem biztosította egy, a Magyar Helsinki Bizottság ügyvédje által képviselt fogvatartott számára a jogszabály által meghatározott elhelyezési körülményeket. A Fővárosi Ítéltábla által 2008 júliusában helybenhagyott elsőfokú ítélet megállapította, hogy az érintett büntetés-végrehajtási intézet megsértette a felperes emberi méltósághoz fűződő jogát. A felperes keresete kártérítés megfizetésére nem irányult, ugyanis – a Bizottság álláspontja szerint – nem a büntetés-végrehajtási intézet, hanem végső soron a Magyar Állam felelős a szituációért, hiszen nem biztosít elegendő forrást a büntetés-végrehajtási intézetek számára ahhoz, hogy a jogszabályban meghatározott körülmények között tudják elhelyezni a fogvatartottakat.

A fentiek mellett kiemelendő, hogy az Európa Tanács Kínzás, Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetések Megelőzésére Létrehozott Európai Bizottsága (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT) 2005-ös magyarországi látogatásáról készült jelentésében is hangsúlyozta a Kalocsai Fegyház és Börtön vonatkozásában, hogy a zsúfoltságot csökkenteni kell az intézetben, illetve meg kell oldani a zárkákban található WC-k elkülönítését. (Lásd: <http://www.cpt.coe.int/documents/hun/2006-20-inf-eng.pdf> 81. pont)

Az intézet írásos válaszában fentiekhez hozzáfűzte, hogy a WC-k lefalazása csak azokban a zárkákban nem történt meg, ahol erre a műszaki lehetőségek nem adóttak, ugyanis a WC-k falazattal történő leválasztásával a zárkaajtók nyitása akadályba ütközne. Az ilyen típusú zárkákba a fogvatartotti létszám 2-3 fő, így esetükben az „intimitást” a függöny is biztosítja.